

València acollí fa un parell de setmanes Poliniza, el primer Festival d'Art Urbà de la ciutat que, organitzat per la Universitat Politècnica de València, omplí de color murs i parets de la Facultat de Belles Arts. El proper dimarts 25 d'abril la presentació del llibre "Pintades 98, 99, 00", de José García Poveda posarà fi a aquest intent de conscienciar la societat que l'art viu també més enllà dels museus.

El món ha fet ja moltes voltes des que als anys seixanta els adolescents de les barriades baixes de Nova York començaren a escriure sobre els murs els seus noms. Tanmateix, l'empremta del moviment nascut aleshores, barrejada amb les circumstàncies locals i els canvis provocats pel pas del temps, pot observar-se avui a qualsevol ciutat del món. Art o brutícia? Cultura o incultura? Rebel·lia? Reflex de la degradació social o promesa d'una ciutat diferent? Són alguns dels aspectes del debat generat entorn del moviment del grafit, un fenomen que, salvant les distàncies, ha acompanyat la humanitat des dels temps més antics,

fins al punt d'assolir en l'actualitat un nivell d'extraordinària internacionalitat.

Diu Alfredo Gutiérrez, zootècnic colombià que enfoca el grafit des d'una òptica ecològica, que aquest és "un antídoto contra el mercantilisme usurari i la voracitat publicitària". Com el xiquet que dibuixa a la taula en lloc de fer-ho al paper, el dibuixant del carrer és un infractor, perquè subverteix l'ordre social. Reflexiona Gutiérrez: "què és la paret? Protecció, separació, suport? Una estructura contra la qual orinar? L'objectiu de les parets l'implanten les autoritats". En la societat de la informació, el carrer, tot i haver perdut força com a espai d'expressió, continua sent

l'únic mitjà per al ciutadà que desitja manifestar-se i no pot accedir als mitjans de comunicació oficials, al servei del mateix sistema que controla el carrer en tots els seus vessants. Ja ho digué el sociòleg francès Jean Baudrillard: "El carrer és la forma alternativa i subversiva dels mitjans de comunicació de masses."

Art i vandalisme. Els pocs estudiosos que s'hi han dedicat, subratllen la importància del grafit no ja com a moviment estètic, sinó com a fenomen social i fins i tot com a contracultura. Hi ha qui sosté que el grafit és art, perquè implica una certa estètica, una obra que

Dalt, un dels artistes del grafit en plena creació, a la Universitat Politècnica. A sota, resultat de la col·laboració Blu-Escif al barri del Carme, a València.

sorgeix de les imatges mentals de l'autor, una combinació de colors que sorprèn, que comunica, que creix, que és admirada, apresada, imitada. De fet, no és cap casualitat que el primer Festival d'Art Urbà de València haja estat celebrat en la Facultat de Belles Arts, que ofereix assignatures específiques de grafit. Tanmateix, hi ha qui subratlla el vessant vandàlic del grafit, que ocupa amb els seus dibuixos espais reservats a altres fins, perverteix l'ideal del mur blanc, herència de la Il·lustració i el racionalisme del segle XX, símbol de puresa, d'ordre i felicitat, de la Jerusalem celestial. Per això, l'Ajuntament de València, com tants altres, destina importants recursos a cobrir els colors amb pintura grisa, tantes vegades com siga necessari per mantenir la uniformitat urbana, per fer callar els transgressors encabotats a dibuixar sobre els

murs, en lloc de fer-ho sobre el llenç, lletres estranyes, personatges sorgits dels còmics, icones o escenes crítiques que posen en dubte el discurs oficial de la societat. I les seues obres, efímeres per definició, criden l'atenció dels ciutadans, penetren a la seua ment i s'hi instal·len, esdevenen símbols de la ciutat. Qui no ha vist als murs pels carrers valencians els ulls d'Escif, les nines de drap de Julieta o el cap de peó coronat de Duke 103? La llei ha prohibit l'accés al major llenç del món i el mobiliari urbà, els autobusos, els trens, s'han omplert de colors i línies incontrolables.

Un crit a l'aire. És precisament en aquesta acció transgressora on resideix l'essència del grafit. "És un sistema d'evasió personal que va més enllà del pur sentit plàstic. Eixir de nit a pintar amb els amics implica tot un procés,

La llegenda negra

"La cultura ha estat utilitzada, en essència, com un terme no cooperatiu o comunitari, sinó d'exclusió". Aquesta frase de l'intel·lectual palestí Edward Said resumeix la història de proscripció de qualsevol tipus de grafit. Els orígens de marginalitat i subversió política, el bandejament cap a l'exterior de la cultura oficial han propiciat un discurs de criminalització amplament estès. Amb la Il·lustració i el naixement del concepte de patrimoni nacional, el concepte de vandalisme del segle XVIII es lligava a qualsevol acte que es

una aventura diària, un ritual. Esdevé una forma de vida", explica Escif, escriptor de grafit del grup valencià XLF i llicenciat en Belles Arts que escriu la tesi doctoral sobre aquest moviment. Segons Escif, "el grafit no es pot valorar per la seua aportació estètica, perquè no implica res que no existira ja". L'escriptura extraoficial als murs urbans és tan vella com la civilització humana, però el grafit que nasqué a Nova York i s'exportà a la resta del món va significar un gir fonamental cap a un "codi tancat", que no pretén contar res, en paraules de l'escriptor. "El mitjà és el missatge, com deia el teòric de la comunicació Marshall McLuhan, i no el resultat. Aquesta és l'essència", assegura. I continua: "Per a mi el grafit és una mena de crit a l'aire, és visceral. Quan algú no pot més, ix a la terrassa i crida, encara que no diga res, saps que aquella persona té ràbia". Els noms que els xavals dels barris marginals escrivien als metros de Nova York eren en si un missatge per als residents dels barris més rics on arribaven: "Som ací, som també un efecte de la modernitat i el progrés del qual esteu tan orgullosos." Tanmateix, la complexitat de la societat urbana contemporània i l'expansió del moviment a l'àmbit global implica inevitablement una evolució i el sorgiment de diferents tendències. El "codi tancat" s'ha clivellat en els darrers vint anys per deixar pas a una certa voluntat de comunicar. "Jo quan pinte un ninot que està fent o contant alguna cosa, intente que siga entès. Això

considerara antisocial, un atemptat contra el bé comú i l'ordre social. Però potser el combat contra el grafit s'accentua quan, ja al segle XX, el racionalisme arriba a l'arquitectura i les pintades s'erigeixen com a vestigis de primitivisme, manifestacions irracionals, obstacles, en definitiva, per a assolir l'ideal de societat. Explica Fernando Figueroa, historiador de l'art i grafitòleg, que "es procura establir correspondències entre l'ètica i l'estètica, la contaminació visual s'oposa a la higiene moral". I recorda que Adolf Loos, exponent del funcionalisme arquitectònic, vinculava la consagració del blanc i la recta amb la constitució d'una so-

cietat harmoniosa i moralment equilibrada, "com Sió, la ciutat santa, la capital del cel". En aquest context, i en paraules de Figueroa, el grafit es veia "com un d'aquests signes que recorden a l'home la seua tendència al caos, al pecat". Tanmateix, ja cap a final de segle, apareixerien veus en defensa del grafit i la seua vitalitat, com la de l'arquitecte i pintor austríac Hunterwasser, qui, com apunta Figueroa, "s'enfrontava a un model humà de societat que preferia l'estatisme macabre de la congelació de les formes enfront de la dinàmica vital del devenir continu".

La qüestió és preguntar-se: quina ciutat volem? L'Ajuntament de Valèn-

cia, com el de Barcelona, ha optat en els darrers mesos per una política de tolerància zero al color sobre els murs que ha posat fi a un període de certa permissivitat, enfocat a fer del grafit un atractiu de la ciutat. Amb l'argument de mantenir els carrers "nets" de cara a esdeveniments com la visita del papa a València o la Copa de l'Amèrica, l'Ajuntament esborra a diari les obres dels grafers. Però això, lluny d'aturar el moviment, n'accentua el vessant crític i fa aparèixer als carrers del centre dibuixos irònics amb personatges com l'alcaldeessa Rita Barberà, el papa o George Bush com a protagonistes.

jo ho entenc com a il·lustració mural", diu Escif.

Grafit i ciutat, ciutat i grafit. Si alguna cosa podem donar per segura és que el grafit, en qualsevol dels seus vessants, és inseparable de la ciutat contemporània. "La ciutat i el grafit es necessiten mútuament i consumeixen una delicada simbiosi. La retòrica o la pictòrica del segon anima i refresca una matriu ciutadana que decauria en l'estatisme asèptic sense ell; a la inversa, la caragirada estructura metropolitana subministra l'atmosfera que el grafit respira", escriu el colombià Gutiérrez. I la seua complexitat és tan inassolible com la mateixa essència urbana, que es manifesta en una desbordant successió de tipologies d'estil, d'agents, de motivacions. Siguen de caràcter lúdic, ritual, comunicatiu o ideològic, una realitat els uneix: la il·legalitat de l'acció que els ha donat la vida. Els intents d'institucionalització del fenomen que s'han donat en els últims anys, la majoria amb bones intencions, han promogut el naixement d'un nou concepte: l'art urbà. Així, l'estètica del grafit s'ha traslladat a galeries, espais comercials i festivals, però l'essència del moviment ha romàs al carrer, incapaç d'existir en qualsevol altre lloc.

En paraules de Fernando Figueroa, historiador de l'art i grafitòleg, "l'exacerbació del grafit com a mitjà popular d'expressió o protesta en l'espai públic, és una exigència pròpia de la present cultura de masses i un producte del desenvolupament tecnològic-industrial".

Legal o il·legal, rebel·lia o evasió, el grafit constitueix un món fascinant i complex que convé conèixer, perquè continuarà expandint-se al ritme dels avenços tecnològics. Potser ha arribat el moment de qüestionar-nos els prejudicis de sempre, perquè, com adverteix

Figueroa, "tots portem un escriptor de grafit dins nostre". Qui no ha escrit o dibuixat sobre una taula, una paret o una porta, transgredint ordres estrictes de fer-ho sempre sobre paper?

Violeta Camarasa

teatre lliure

ELS ESTIVEJANTS DE GORKI

DRAMATURGIA I DIRECCIÓ CARLOTTA SUFAROS

sala fabià puigserver / del 27 d'abril al 21 de maig
los miércoles, subtítulos en castellano / wednesday, english subtitles
info 932 289 748 / www.teatrelivre.com

SEN ENTRADA 1925112

CATALUNYA RADIO 3 el Periódico